

УДК 376.2.015.31-027.22-056.313]:796

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВОЇ ГРИ

Марина ОМЕЛЬЧЕНКО, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна; ORCID ID 0000-0001-8292-1791; neckaa87@gmail.com;
Олена МАМІЧЕВА, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна; ORCID ID 0000-0001-5299-7939; lena_sk_74@ukr.net;
Вікторія СИЛЬЧЕНКО, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна; ORCID ID 0000-0001-8247-9489; vika_lipa@ukr.net;
Вікторія КОРДОНЕЦЬ, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна; ORCID ID 0000-0001-5997-2769; v_kordonets@ukr.net

У статті розглядається актуальне питання оптимізації мовленнєвого розвитку дітей з порушеннями інтелекту, зростання вимог до якого обумовлено впровадженням у систему освіти нових програм і технологій навчання. *Мета статті* – репрезентувати та проаналізувати результати наукового дослідження формування комунікативної компетенції у дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку засобами сюжетно-рольової гри. Для реалізації зазначеної мети було використано теоретичні та емпіричні *методи*, які дозволили не лише обґрунтувати взаємозв'язок між грою та розвитком мовлення дітей, але й розробити доцільні засоби сюжетно-рольової гри – матеріальні, цифрові, дидактичні та літературно-інформаційні, системно впровадити їх у корекційно-педагогічний процес спеціального закладу дошкільної освіти, проаналізувати результативність дослідження. Розроблена система включала в себе такі напрями корекційно-педагогічної роботи як: збагачення і активізація словника; формування й закріплення граматично та морфологічно правильного мовлення; розвиток виразного зв'язного діалогічного мовлення; виховання мотиваційної потреби у спілкуванні; виховання культури мовлення у спілкуванні. Представлені у статті *результати* впровадження системи формування комунікативної компетенції дітей з порушеннями інтелектуального розвитку засвідчують позитивні тенденції у розвитку мовлення досліджуваних, зокрема: збільшення активного словникового запасу; зростання зосередженості й усвідомлення зверненого мовлення; зростання граматичної та морфологічної правильності мовлення; дотримання норм і правил літературної мови, застосування засобів виразності – відповідної інтонації, гучності, емоційного забарвлення мовлення. Представлені у статті результати дозволили дійти *висновків*, що перспективи подальших досліджень мають бути пов'язані з наступними напрямами науково-практичних пошуків: вивченням засобів оптимізації комунікативного стану дітей з порушеннями інтелекту; розробленням навчально-методичного забезпечення діяльності закладів дошкільної освіти; впро-

© Омельченко М., Мамічева О., Сильченко В., Кордонєць В., 2022

вадженням у дошкільні освітні програми та програми розвитку системи формування комунікативної компетенції засобами сюжетно-рольової гри; подальшим вивченням критеріїв оцінювання комунікативних компетенцій дітей.

Ключові слова: дошкільники з порушеннями інтелектуального розвитку; засоби сюжетно-рольової гри; комунікативна компетентність; мовленнєвий розвиток.

Omelchenko Maryna, Mamicheva Olena, Silchenko Viktoriya, Kordonets Viktoriia, State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University», Sloviansk, Ukraine

Forming communicative competence in preschoolers with disabilities of intellectual development using role-playing games

The article considers the topical issue of optimizing the speech development of children with intellectual disabilities, the growth of requirements for which is due to the introduction of new programs and learning technologies into the education system. The purpose of the article is to present and analyze the results of the scientific study concerning the formation of communicative competence in preschoolers with intellectual disabilities using role-playing games. To achieve this purpose, the theoretical and empirical methods have been used, which have allowed not only justifying the relationship between playing and children's speech development but also developing appropriate means of role-playing games – material, digital, didactic, and literary-informative, systematically implementing them in correctional and pedagogical process of a special preschool institution, analyzing the effectiveness of the study. The developed system includes such areas of correctional-pedagogical work as: enrichment, correction and activation of vocabulary; formation and consolidation of grammatically and morphologically correct speech; development of coherent, expressive dialogic speech; upbringing of motivational needs in communication; upbringing of speech culture in communication. The results of the system of formation of communicative competence of children with intellectual disabilities presented in the article testify to the positive trends in the development of speech of the investigated, in particular: increasing active vocabulary; increasing concentration and awareness of the addressed speech; growing grammatical and morphological correctness of speech; observing the norms and rules of cultural speech, using means of expression – appropriate intonation, volume, emotional color of speech. The results presented in the article allow concluding that the prospects for further research should be related to the following areas of scientific-practical searches: studying the means of optimizing the communicative state of children with intellectual disabilities; developing the educational-methodical support for the activities of institutions of preschool education; introducing the system of formation of communicative competence using role-playing games into preschool educational programs and programs of development; studying further the criteria for assessing children's communicative competences.

Keywords: preschoolers with disabilities of intellectual development; means of role-playing games; communicative competence; speech development.

Актуальність дослідження. Сьогоднішній ритм життя, впровадження у систему освіти нових програм і технологій навчання сприяють підвищенню вимог щодо підготовки дітей до школи. Ці тенденції не оминають і дошкільників, які мають порушення інтелектуального розвитку (ПІР), оскільки після прийняття закону України «Про освіту» з 2017 року все більше таких дітей сідають за парти загальноосвітніх закладів. Навчання у сучасній школі вимагає від першокласника наявності розвинутого фонематичного слуху, вміння здійснювати звуко-букве-

ний аналіз слів, читати нескладні речення й тексти. Оволодіння цими знаннями та вміннями має відбуватися на основі розвитку усного мовлення дітей у закладі дошкільної освіти. Особливості психофізичного розвитку дошкільників з ППР висувають перед педагогами важливе завдання: знайти та грамотно застосувати дієві технології щодо формування комунікативної компетенції вихованців. Зважаючи на те, що провідною діяльністю для дошкільного віку є сюжетно-рольова гра, то розроблення і впровадження у корекційно-педагогічну роботу з дітьми з інтелектуальними порушеннями ігрових технологій може стати потужним чинником їх мовленнєвого зростання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. В українських та зарубіжних наукових фондах зі спеціальної педагогіки представлено чимало досліджень, присвячених вивченню мовленнєвих особливостей дітей з інтелектуальними порушеннями, а також розробленню й апробації технологій розвитку та корекції мовлення, у т. ч. з використанням засобів гри. Вчені відзначають, що ключові особливості розвитку мовлення дітей з ППР полягають у недорозвитку артикуляційної моторики, труднощах формування мовленнєвих узагальнень, уповільненому засвоєнню закономірностей мови (Гнезділов, 1962; Лалаєва, 2004; Левіна, 1954; Мороз, 2019; Петрова, 2002; Blakeley, 1966, Massengill, 1970, Schlanger, 1958 та ін.). Про можливість використання засобів ігрової діяльності у формуванні мовлення дітей йдеться як у працях дослідників у галузі загальної педагогіки (Богущ, 2003; Гончаренко, 2004; Крутій, 2004 та ін.), так і у тих, які здійснювали наукові пошуки на ниві спеціальної освіти (Водолага, 2001; Галецька, 2017; Куренкова, 2020; Листопад, 2017; Рібцун, 2005-2018; Rogers & Evans, 2006 та ін.). Водночас у науковому фонді знаходимо досвід лише окремих аспектів безсистемного застосування сюжетно-рольової гри у корекційно-педагогічній роботі з розвитку та корекції мовлення дошкільників з інтелектуальними порушеннями (Баяряєва & Зарін, 2001; Гладченко, 2012; Шибецька & Кравець, 2015; Омельченко, 2016, Rogers & Evans, 2006 та ін.).

Мета статті – репрезентувати та проаналізувати результати наукового дослідження формування комунікативної компетенції у дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку засобами сюжетно-рольової гри.

Методи дослідження. З метою дослідження процесу формування комунікативної компетенції у дошкільників з ППР було використано такі методи: теоретичні – для встановлення взаємозв'язку між сюжетно-рольовою грою та розвитком мовлення дітей, а також для розроблення й системного впровадження засобів сюжетно-рольової гри у процес корекційно-педагогічної роботи спеціального закладу дошкільної освіти; емпіричні, які дозволили продіагностувати стан сформованості комунікативної функції мовлення дошкільників з порушеннями інтелекту на початку та під кінець апробації розроблених засобів сюжетно-рольової гри.

Результати дослідження. Зважаючи на сучасні визначення поняття мовленнєвої компетенції (Богущ, 1998), а також вимоги до розвитку мовлення дітей дошкільного віку, визначені у Базовому компоненті дошкільної освіти (2021), комунікативну компетенцію розглядаємо як психологічну систему, яка об'єднує в собі три компоненти: мовленнєвий досвід, набутий дитиною у процесі спіл-

кування та діяльності; знання культурних норм і правил соціальної взаємодії; орієнтування у комунікативних засобах, що належать національному, становому менталітету у межах певної професійної діяльності.

Оскільки порушення інтелекту відбуваються внаслідок ураження кори головного мозку дитини на ранніх етапах онтогенезу або внаслідок спадкового обтяження, її подальший розвиток протікає глибоко своєрідно. Загальна психічна недостатність обумовлює якісні особливості й у формуванні комунікативної сфери дошкільника: мовленнєву замкненість, невміння спілкуватися, фрагментарне розуміння зверненого мовлення (Мороз, 2019; Сильченко, 2019).

Теоретичний аналіз літературних джерел (Кузнецова & Скорая, 2017; Куренкова, 2020; Листопад, 2017 та ін.) дозволив розглянути різні види засобів гри та модифікувати їх у наступні засоби сюжетно-рольової гри, які б доцільно було застосувати у спеціальному закладі дошкільної освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку: матеріальні, цифрові, дидактичні, літературно-інформаційні.

Матеріальні засоби сюжетно-рольової гри являють собою спеціально створений простір навколо дитини. Для того, щоб участь у рольовій грі була привабливою для дошкільника, необхідно створити у групі відповідні умови, сформувати матеріально-ігрову базу, яка включатиме: іграшки у вигляді різних персонажів і ті, що можна використовувати в процесі гри; атрибути ігор (різні елементи декору, костюми, інвентар тощо); предмети-замісники (пульта телевізора замість телефона; серветки замість білетів; кубики замість пиріжків тощо). Все це не повинно бути весь час на виду у вихованців, проте, організовуючи рольову гру, варто попіклуватися, щоб облаштувати простір кімнати відповідно до тематики гри (вбудувати стільці один за одним, якщо діти грають в пасажирів автобусу; створити імпровізовану сцену для гри в театр; за допомогою полиць з імпровізованими товарами й стола з важелями відтворити атмосферу магазину тощо). Дотримання цих умов кожного разу спрямовує дітей на реалізацією ігрової мети, підсилює інтерес, дозволяє відчути себе справжніми носіями тих чи інших соціальних функцій.

Використання *цифрових засобів* розглядається як можливість застосовувати інтернет, телевізор, комп'ютери, планшети, мобільні телефони та ін. цифрові пристрої у процесі сюжетно-рольової гри. Даний вид засобів дійсно відкриває безліч можливостей для вихователів та вчителів-дефектологів у закладах дошкільної освіти. Цифрові пристрої дають змогу створювати належну ігрову атмосферу: моделювати образи, відтворювати звуки, музику; дозволяють зорієнтувати дітей у наступності дій, правильності рухів; забезпечують позитивний емоційний фон.

Дидактичні засоби сюжетно-рольової гри представлені спеціальними іграми, які використовуються в наступних цілях: збагачення словникового запасу; розвитку образного мислення; закріплення сенсорних еталонів і навіть формування вмінь виконувати елементарні арифметичні дії. Окреслені засоби мають широкі можливості й у формуванні комунікативної компетенції дошкільників з інтелектуальними порушеннями. Так, доцільним є виконання дітьми групових дидактичних ігрових завдань (наприклад, ігри-ситуації «Чарівний букетик квітів», «Подаруночок на всіх» тощо) перед або після проведення сюжетно-рольових ігор.

Літературно-інформаційні засоби сюжетно-рольової гри найбільше сприяють формуванню комунікативної компетенції дошкільників з ППР. Сюди відносимо читання та інсценування літературних творів, моделювання життєвих ситуацій, ознайомлення із соціальними явищами навколишнього оточення та ін. форми передачі інформації дітям. З метою забезпечення успішності впровадження цих засобів у роботу з дошкільниками з ППР варто постійно перевіряти, в якій мірі вони усвідомлюють і засвоюють зміст творів та повідомлень, чи правильно розуміють сутність подій, оцінюють вчинки, наскільки зацікавлені сприйняти матеріалом.

Слід підкреслити, що розглянуті засоби сюжетно-рольової гри будуть ефективно сприяти формуванню комунікативної компетенції дітей з порушеннями інтелекту лише за умови системного застосування у корекційно-педагогічному процесі спеціального закладу дошкільної освіти (Кордонець, 2017; Куренкова, 2020; Листопад, 2017).

З метою визначення особливостей формування комунікативної компетенції дошкільників з порушеннями інтелекту засобами сюжетно-рольової гри упродовж 2020/2021 н. р. було проведено експериментальне дослідження у середній і старшій групах дошкільного навчального закладу компенсуючого типу № 16 «Рушничок» Слов'янської міської ради.

Впроваджена система формування комунікативної компетенції вихованців включала в себе наступні напрями корекційно-педагогічної роботи:

1. Збагачення, корекція і активізація словника.
2. Формування та закріплення граматично та морфологічно правильного мовлення.
3. Розвиток зв'язного виразного діалогічного мовлення.
4. Виховання мотиваційної потреби у спілкуванні.
5. Виховання культури мовлення у спілкуванні.

Реалізація зазначених напрямів у процесі експериментальної роботи ґрунтувалася на наступних принципах:

- принцип взаємозв'язку сенсорного, розумового й мовленнєвого розвитку;
- принцип комунікативно-діяльнісного підходу до розвитку мовлення;
- принцип формування «чуття мови»;
- принцип взаємозв'язку у становленні різних сторін мовленнєвої діяльності;
- принцип збагачення мовленнєвої діяльності;
- принцип забезпечення активної мовленнєвої практики.

Засоби формування комунікативної компетенції:

- матеріальні;
- цифрові;
- дидактичні;
- літературно-інформаційні.

Серед методів формування комунікативної компетенції найбільше значення мали: спостереження за соціальними явищами, моделювання життєвих ситуацій, розгляд картин, прослухування та інсценування казок, перегляд діафільмів, дидактичні ігри, організація колективної діяльності.

Застосування засобів сюжетно-рольової гри проводилося в групах досліджуваних кожного дня на заняттях, прогулянках, святкових та виховних заходах. Кожній грі в обов'язковому порядку передувало створення сюжетно-рольового ігрового простору за допомогою матеріального забезпечення – необхідні атрибути гри, відповідний декор, костюми тощо. Так само кожного разу до або після гри проводилися дидактичні ігри з метою активізації комунікативних потреб дітей. Організуючи сюжетно-рольову гру, педагог використовував цифрові пристрої: включав музику, відповідні сюжету звуки, візуалізував необхідні образи, навіть завдяки цим засобам вводив деяких персонажів. Звичайно, ключовими у всій цій роботі були й літературно-інформаційні засоби, які реалізувалися при ознайомленні дошкільників із сюжетами казок, різними історіями, подіями, ситуаціями. При цьому розповідь (бесіда) педагога завжди підкріплювалася показом, наочністю, моделюванням.

Комунікативна компетенція дошкільників з порушеннями інтелекту як на констатувальному, так і на контрольному етапах оцінювалася за однаковими критеріями: уміння слухати співрозмовника; уміння підтримувати діалог; дотримання культурних норм і правил під час спілкування; застосування засобів виразності, що відповідають ситуації спілкування. Відповідно до рівня сформованості зазначених показників було виокремлено три рівня комунікативної компетенції: високий, середній, низький. Разом з цим, результати експериментальної роботи на обох етапах суттєво відрізнялися між собою (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Рівні розвитку комунікативної компетенції (КК)
дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку**

Рівні розвитку КК	Констатувальний етап	Контрольний етап	
		Кількість дітей (%)	
		КГ	ЕГ
Високий	12,16	16,22	18,92
Середній	25,68	37,84	56,76
Низький	62,16	45,94	24,32

Порівняння і аналіз результатів експериментального дослідження у контрольній (КГ) та експериментальній (ЕГ) групах дошкільників з порушеннями інтелекту свідчать про суттєвий позитивний вплив засобів сюжетно-рольової гри на формування комунікативної компетенції дітей. Зокрема: збільшення активного словникового запасу; зростання зосередженості й усвідомлення зверненого мовлення; зростання граматичної та морфологічної правильності мовлення; дотримання норм та правил культури мовлення (не перебивати, не штовхатись, не кричати тощо), застосування засобів виразності – відповідної інтонації, гучності, емоційного забарвлення мовлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Представлена система формування комунікативної компетенції засобами сюжетно-рольової гри, на нашу думку, дає можливість різнобічно і позитивно впливати на психічний стан дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку. Практична діяльність за даним

напрямом потребує подальших перспективних розробок: дослідження засобів оптимізації комунікативного стану дітей з порушеннями інтелекту на ранніх етапах розвитку; розроблення навчально-методичного забезпечення діяльності закладів дошкільної освіти; впровадження у дошкільні освітні програми і програми розвитку системи формування комунікативної компетенції засобами сюжетно-рольової гри; подальше вивчення критеріїв оцінювання комунікативних компетенцій дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байєр, О. М., Безсонова, О. К., Брежнєва, О. Х., Гавриш, Н. В. (2021). Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нове видання. К. 37 с. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богущ, А. М. (1998). Мовленнєва компетентність дошкільника як лінгводидактична проблема. Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення. К. Вип. 11. С. 5-16.
3. Кордонець, В. В., Шрамко, О. В. (2017). Психолого-педагогічні основи формування інтонаційної виразності мовлення у дітей дошкільного віку. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць. Вип. 1 (76). Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Далі, С. 113-120.
4. Кузнецова, Т. Г., Скорая, О. І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у спеціальних дошкільних закладах. Педагогіка і сучасні аспекти фізичного виховання. Матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. 18-19 квіт. 2017 р. С. 462-469
5. Курієнкова, А. В. (2020). Рольові ігри для дітей з вадами інтелекту старшого дошкільного віку : довідник. Суми. 111 с.
6. Лалаєва, Р. И., Серебрякова, Н. В., Зорина, С. В. (2004). Речевые нарушения и их коррекция у детей с задержкой психического развития : учебное пособие. М. : Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 303 с.
7. Листопад, М. В. (2017). Формування комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами гри-драматизації. Педагогічні науки. Вип. LXXVII. С. 98-102.
8. Мороз, Л. М., Март'янюва, К. М. (2019). Розвиток зв'язного мовлення у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (15.02.2019, м. Суми). С. 44-47. Режим доступу: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/6699/1/ilovepdf_com-45-48.pdf
9. Омельченко, М. С. (2016). Дослідження формування комунікативних навичок у дітей з порушеннями інтелекту молодшого шкільного віку. Актуальні питання корекційної освіти. Режим доступу: <http://aqce.com.ua/download/publications/85/94.pdf/>
10. Петрова, В. Г., Белякова, И. В. (2002). Психология умственно отсталых школьников : учеб. пособ. Москва : Академия. 160 с.
11. Рібцун, Ю. В. (2012). Особливості організації ігрової діяльності в логопедичній групі. Професійний довідник учителя-логопеда ДНЗ. Х. : ВГ «Основа». С. 176-193.
12. Сильченко, В. В., Мигунова, А. В. (2019). Закономірності мовленнєвого та комунікативного розвитку дитини старшого дошкільного віку з особливостями розвитку. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі. Вип. 4(48), т. 4. Переяслав-Хмельницький. С. 79-87.
13. Blakeley Robert W. (1966). Speech Defects and Mental Retardation: Survey in Oregon/ Public Health Reports (1896-1970). Vol. 81, No. 4 (Apr., 1966), pp. 343-347.
14. Rogers S., Evans J. (2006). Playing the game? Exploring role play from children's perspectives. European Early Childhood Education Research Journal. Vol. 14, 2006. P. 43-55. <https://doi.org/10.1080/13502930685209801>

15. *Waring R., Rickard Liow S., Eadie P., Dodd B.* Speech development in preschool children: evaluating the contribution of phonological short-term and phonological working memory. *Journal of Child Language*. 46(4):1-21. DOI:10.1017/S0305000919000035

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Basic component of preschool education (State standard of preschool education). New edition / O.M. Baiier, O.K. Bezsonova, O.H. Brezhnieva, N.V. Havrysh ta in. K.: Vydavnytstvo, 2021. 37 p. Access mode: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (in Ukrainian)

2. *Bohush A.M.* Speech competence of a preschooler as a linguodidactic problem. *Rozvytok tvorchykh zdibnostei ditei zasobamy movlennia: col. of scient. works*. Kyiv ; Zaporizhzhia, 1998. Vol. 11. P. 5-16. (in Ukrainian)

3. *Kordonets V.V., Shramko O.V.* Psychological and pedagogical bases of intonational expressiveness formation of speech in preschool children. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: col. of scient. works / Ed. in Chief H. P. Shevchenko*. Vol. 1 (76). Sievierodonetsk: vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2017. P. 113-120. (in Ukrainian)

4. *Kuznetsova T.H., Skoraia O.I.* Use of information and communication technologies in special preschool institutions. *Pedahohika i suchasni aspekty fizychnoho vykhovannia*. Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference on April 18-19, 2017. P. 462-469. (in Ukrainian)

5. *Kurienkova A.V.* Role-play games for children with intellectual disabilities of senior preschool age : handbook. Sumy, 2020. 111 p. (in Ukrainian)

6. *Lalaeva R.I.* Speech disorders and it correction in children with mental retardation : tutorial / R.I. Lalaeva, N.V. Serebrjakova, S.V. Zorina. M. : Gumanitar, izd. centr VLADOS, 2004. 303 p. (in Russian)

7. *Lystopad M.V.* Formation of communicative skills in older preschool children by means of play-dramatization. *Pedahohichni nauky : col. of scient. works*. Issue LXXVII. Vol. 1. 2017. P. 98-102. (in Ukrainian)

8. *Moroz L.M., Martianova K.M.* Development of coherent speech in older preschoolers with mental retardation. *Suchasni problemy lohopedii ta reabilitatsii* (February 15, 2019, Sumy). P. 44-47. Access mode: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/6699/1/ilovepdf_com-45-48.pdf (in Ukrainian)

9. *Omelchenko M.S.* Research of the communication skills formation in children with intellectual disabilities of primary school age. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity*. 2016. Access mode: <http://aqce.com.ua/download/publications/85/94.pdf/> (in Ukrainian)

10. *Petrova V. G.* Psychology of mentally retarded schoolchildren : handbook / V.G. Petrova, I.V. Beljakova. Moskva : Akademija, 2002. 160 p. (in Russian)

11. *Ribtsun, Yu.V.* Features of the organization of game activity in speech therapy group. *Professional handbook for speech therapists*. H. : VG «Osnova», 2012. P. 176-193. (in Ukrainian)

12. *Sylchenko V.V., Myhunova A.V.* Regularities of speech and communicative development of a child of senior preschool age with peculiarities of development. *Aktual'nye nauchnye issledovaniya v sovremennom mire : col. of scient. works*. Issue. 4(48), vol.4 / V.P. Kotsur . Perejaslav-Hmel'nickij, 2019. P. 79-87. (in Ukrainian)

13. *Blakeley Robert W.* Speech Defects and Mental Retardation: Survey in Oregon/ *Public Health Reports* (1896-1970). Vol. 81, No. 4 (Apr., 1966), pp. 343-347. (in English)

14. *Rogers S., Evans J.* Playing the game? Exploring role play from children's perspectives. *European Early Childhood Education Research Journal*. Vol. 14, 2006. P. 43-55. <https://doi.org/10.1080/13502930685209801> (in English)

15. *Waring R., Rickard Liow S., Eadie P., Dodd B.* Speech development in preschool children: evaluating the contribution of phonological short-term and phonological working memory. *Journal of Child Language*. 46(4):1-21. DOI:10.1017/S0305000919000035 (in English)